

Wstęp

Tom *ETNICZNOŚĆ I OBYWATELSKOŚĆ W NOWEJ EUROPIE* jest kolejną publikacją z serii poświęconych problemom rozpatrywanej w szerokim kontekście edukacji międzykulturowej, a przygotowanych przez Katedrę Edukacji Międzykulturowej Uniwersytetu w Białymstoku. Przygotowując prezentowany tom wyszliśmy z założenia, że przemiany zachodzące w naszej części Europy wciąż nie znajdują właściwego odzwierciedlenia w refleksji pedagogów. Istota tych zmian częstokroć pozostawiana jest jedynie intuicji zaangażowanych w działalność edukacyjną osób. Stąd też pojawiła się koncepcja poświęcenia tejże problematyce kolejnej książki, przygotowanej przez zespół, kierowany przez prof. Jerzego Nikitorowicza, od lat zajmujący się edukacją międzykulturową.

Motywy przewodnim książki jest kategoria obywatelskości. Każdy z nas jest obywatelem jakiegoś państwa. Status bezpaństwowca, który w szczególnych okolicznościach dotyka pojedyncze osoby staje się dla nich źródłem poważnych problemów. O znaczeniu obywatelstwa świadczy fakt, że coraz częściej możemy spotkać osoby dysponujące paszportami dwu krajów. Stąd m.in. wiemy, jak ważne miejsce w tożsamości społecznej każdego człowieka zajmuje identyfikacja z państwem. Lojalność obywateli wobec państwa zamieszkania zawsze zajmowała poczesne miejsce w systemie wychowania każdego kraju. Dziś w dobie ogromnej mobilności jednostek oraz postępującej europejskiej integracji problem wychowania z perspektywy tradycyjnie rozumianego wychowania państwowego zyskuje nowy wymiar i niewątpliwie wymaga podjęcia szerokiej dyskusji. W tym kontekście pojawia się aksjologiczny, a nie opisowy wymiar obywatelskości.

Jednocześnie wciąż żywy nurt odwoływania się w identyfikacjach zbiorowych do kultury sprawia, że nowej dynamiki nabierają analizy tra-

dycyjnie rozumianej etniczności. Mieszczą się tu zarówno rozważania dotyczące narodu jako zbiorowości definiowanej przez kulturę jak też wspólnot regionalnych wyrażonej charakterystyce etnograficznej. Przy tym obie kategorie mają tendencję do zacierania się, czego przykładem są chociażby procesy zachodzące w Polsce wśród Kaszubów i Ślązaków.

Rozpoczynając przedsięwzięcie koncentrowaliśmy się na kilku wątkach. Po pierwsze chcieliśmy na nowo zapytać o miejsce kategorii państwa i narodu w wychowaniu. Bardzo interesowało nas, jak postrzegana jest relacja między państwem i narodem w warunkach postępującej dyfuzji kultur? Czy możemy mówić o dążeniu komplementarności identyfikacji etnicznej i państwowej (obywatelskiej), czy też wzajemnie się one wypierają? Być może sytuacja zależy od określonego kontekstu politycznego, historycznego i kulturowego. Oczywiście najbardziej zajmuje nas to, co ma miejsce w państwach wieloetnicznych, w których owa wieloetniczność nie jest wynikiem XIX- czy XX-wiecznej emigracji, ale stanowi efekt wielowiekowych procesów dyfuzji kulturowej.

W tym kontekście przedmiotem zainteresowania była idea obywatelska w wychowaniu w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Zastanawiano się, jakie miejsce w socjalizacji zajmuje kwestia autochtonizmu? Jaka jest jego wartość w konstruowaniu identyfikacji obywatelskiej? Wydaje się, że burzliwe dzieje Europy Środkowej i Wschodniej w drugiej połowie XX wieku nie mogły nie wpłynąć na kształt wychowania obywatelskiego. Stąd istotnym analizowanym kontekstem miała być wizja obywatelstwa i obywatelskości w warunkach Drugiej Rzeczypospolitej.

Naszym zamierzeniem jest zainicjowanie szerzej zakrojonej dyskusji na w zarysowanych wyżej polach. Przy tym chodzi tak o refleksję naukową o charakterze teoretycznym jak też o nadanie nowych impulsów poszukiwaniom rozwiązań praktycznych w dydaktyce i metodyce wychowania obywatelskiego. Chodzi przede wszystkim o rzeczywistość naszego kraju oraz krajów ościennych analizowaną z perspektywy szeroko rozumianej kategorii tożsamości kulturowej grup narodowych i etnicznych, oraz jednostek — obywateli.

Wszystkie teksty podzielono na cztery grupy. Pierwsza obejmuje refleksje o charakterze teoretycznym. Charakteryzuje je interdyscyplinarne podejście. Znajdziemy tu głosy oczywiście pedagogów, ale także psychologa i socjologa, od dawna związanych z ideą edukacji międzykulturowej. Druga grupa tekstów sięga idei obywatelskości i tożsamości narodowej obecnych w Drugiej Rzeczypospolitej. Większość z nich dotyczy byłych polskich Kresów Wschodnich. Stanowią one swoiste labo-

ratorium wielo- i międzykulturowości, które często w niedostateczny sposób wykorzystujemy w analizie współcześnie zachodzących procesów. Trzecią grupę stanowią teksty, w których wyeksponowany jest wątek roli etniczności i obywatelskości w kształceniu ogólnym i wychowaniu. Znajdziemy tu rozważania mieszczące się w bardzo szerokim spektrum, od analiz miejsca edukacji obywatelskiej we współczesnym wychowaniu, aż po rozważania dotyczące roli sztuki w kreowaniu wspólnot etnicznych i obywatelskich. Część czwarta uwzględnia nurt silnie reprezentowany od początku podejmowania problematyki edukacji międzykulturowej. Obejmuje on refleksje związane z funkcjonowaniem mniejszości narodowych w Polsce, oraz w krajach ościennych: w Niemczech, w Czechach i na Litwie. Poruszono także niezwykle ważny dla losów tysięcy osób w Europie Środkowej kontekst migracji i ekspatriacji. Zwłaszcza konsekwencje ekspatriacji są rzadko podejmowane przez pedagogów.

Mamy nadzieję, że dyskusja dotycząca podniesionej problematyki będzie kontynuowana, a głos wypowiadających się na kartach tej książki autorów odezwie się echem w licznych środowiskach, którym bliska jest idea Europy jako nowej kreującej się wspólnoty, w której obywatelskość i etniczność współistnieją ze sobą w pełnej harmonii.

Jerzy Nikitorowicz, Dorota Misiejuk, Mirosław Sobecki